

Schaken en dammen

Een van de grootste archeologische monumenten in Nederland bevindt zich in Nederweert-Eind. Tussen Gebleektendijk en Kruisstraat bevindt zich een tientallen hectaren groot door mensenhanden aangelegd object. Slechts vanuit een vliegtuig of op satellietfoto's is het te zien: een gigantisch blokkenpatroon. Alsof iemand vanuit de hemel een gigantisch ruitjespapier over Nederweert-Eind heeft gelegd. Een buitenmodels speelbord, een "schaakbord van de goden"....

Ten zuiden van de Niesakkerbrug (die Ospel en Eind verbindt), valt meteen op hoe het landschap wordt gedomineerd door de immense, rechthoekige verkavelingsstructuren uit de vijftiger en zestiger jaren van de vorige eeuw. Grote, vierkante percelen akkergrond en weiland, gescheiden door elkaar loodrecht kruisende ruilverkavelingswegen. Deze locatie was 150 jaar geleden nog een groot woest en onontgonnen gebied met heidevelden en vennen. Vanuit de lucht is nog iets te zien; een patroon van elkaar kruisende grijs-witte, vage strepen, haaks op elkaar en zich niets aantrekkend van moderne kavelstructuren. Wegen, greppels en perceelsgrenzen worden er genadeloos door doorsneden. Soms zijn de strepen goed zichtbaar, hier en daar worden ze aan het oog onttrokken door het gewas en de begroeiing. Maar ze zijn er overduidelijk en onmiskenbaar. Het gaat hier om een meer dan tweeduizend jaren oud cultuurmonument. Over een oppervlakte van een vierkante kilometer strekt zich het restant uit van een prehistorisch akkercomplex van vele honderden vierkante akkertjes die omgeven waren door hogere aarden dammen of wallen. Het vormt de nalatenschap van een verloren gegane, maar goedgeorganiseerde prehistorische cultuur. In de archeologie noemt men zoiets een 'celtic field', een Keltisch akkercomplex. Dat is een voor landbouwdoeleinden gebruikt systeem van landindeling uit de IJzertijd.

De bevolkingsgroei tijdens de overgang van de Bronstijd naar de IJzertijd, ongeveer 2500 jaar geleden, noodzaakte tot efficiënter en intensiever landgebruik. Kleine vierkante percelen werden stelselmatig en naar behoefte ontgonnen. De verwijderde boomstron-

Het "schaakbord van de Goden".
Tekening van René Duret voor SGN.

ken werden langs de kant gelegd, waar ze de kern vormden dammetjes langs de randen van de akkers. Van elders aangevoerde vruchtbare heiplaggen en humus werden op de akkertjes aangebracht. Als de grond na enkele jaren bewerken uitgeput was, werd de bovenlaag verwijderd en bovenop de wallen gedeponeerd. De wallen werden zo stilaan hoger en breder. Daarna begon het proces weer van voor af aan. Door geleidelijke uitputting werden de akkers uiteindelijk verlaten, waarna een lange braakperiode volgde. De vruchtbaarheid van de grond kon zich dan weer herstellen. Er werden dan weer nieuwe akkertjes aangelegd aan de rand van het veld. De dammen lagen 30 á 40 meter uit elkaar, soms meer, soms minder. Door hun iets andere grondsamenstelling (stenig) en ligging (hoger dan de omgeving) zijn ze nog steeds relatief droog. Juist door die subtiele verschillen in samenstelling tekenen ze zich vanuit de lucht nog steeds tegen de omgeving af als lichtgrijze banen. Dammen en akkers zijn in de loop der eeuwen volledig geegaliseerd, maar mens noch natuur zijn er in de afgelopen millennia in geslaagd om alle sporen van dit immense "schaakbord" uit te wissen.

Alfons Bruekers